

**Kolhorn, Westfriesdijk 154
Gemeente Niedorp (NH.)**

Een Inventariserend Archeologisch
Veldonderzoek

Steekproefrapport 2008-07/19

Kolhorn, Westfriesedijk 154,
Gemeente Niedorp (NH.)
Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek

Een onderzoek in opdracht van
BügelHajema Adviseurs
Steekproefrapport 2008-07/19
ISSN 1871-269X

auteur: (10)(2e)

authorisatie: (10)(2e)

Foto's en tekeningen zijn gemaakt door de
Steekproef bv, tenzij anders vermeld.

© De Steekproef bv, Zuidhorn, augustus 2008

Niets uit deze uitgave mag worden
vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt zonder
bronvermelding.

De Steekproef bv aanvaardt geen
aansprakelijkheid voor eventuele schade
voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of
het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

De Steekproef bv
Archeologisch Onderzoeks- en Adviesbureau
Hogeweg 3
9801 TG Zuidhorn

telefoon

(10)(2e)

fax

(10)(2e)

internet

www.desteeekproef.nl

e-mail

(10)(2e)

kvk

02067214

01 02 03 04 05 06 07 08 09 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

Inhoud

Samenvatting

1. Inleiding	1
1.1 Aanleiding en doel	1
1.2 Locatie en administratieve gegevens	2
2. Bureauonderzoek	3
2.1 Bronnen	3
2.2 Resultaten bureauonderzoek	4
2.3 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel	7
3. Veldonderzoek	8
3.1 Aanpak	8
3.2 Bodem, reliëf en archeologie	9
4. Conclusie en advies	11

Appendix I: Archeologische periodes

Appendix II: bekende archeologische waarden

Samenvatting

In opdracht van BügelHajema adviseurs, vertegenwoordigd door (10)(2e) is door De Steekproef bv een terrein aan de Westfriesedijk te Kolhorn, gemeente Niedorp (NH.) onderzocht op de aanwezigheid van archeologische waarden. Aanleiding tot het onderzoek vormt de voorgenomen sloop van de huidige bebouwing en de bouw van nieuwe woningen op het terrein. Het plangebied vormt thans een tuin rond het bestaande huis op nummer 154. Het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek en een karterend veldonderzoek door middel van boringen.

In het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel is uitgegaan van de mogelijke aanwezigheid van archeologische resten uit het Neolithicum, de Bronstijd en de Middeleeuwen.

In het plangebied zijn zeven boringen gezet. Onderin deze boringen zijn wadafzettingen aangetroffen die oorspronkelijk zijn afgedekt met een pakket veen. Dit veen heeft met name op het westelijke deel van het plangebied aan sterke erosie blootgestaan. Het veen is hierna her-afgezet in de vorm van een pakket verslagen veen en in de vorm van brokjes verslagen veen die zijn ingebed in klei. De bovenste halve tot hele meter van deze klei is verrijkt met humus en baksteenpuin. Dit is het gevolg van het gebruik als tuin en de bouw en de sloop van de gebouwen die op negentiende eeuwse kaarten binnen het plangebied staan afgebeeld. Behalve baksteenpuin zijn binnen het plangebied geen archeologische resten aangetroffen.

Het uitgevoerde onderzoek geeft derhalve geen aanleiding tot het adviseren van beschermende en/of beperkende maatregelen of archeologisch vervolgonderzoek.

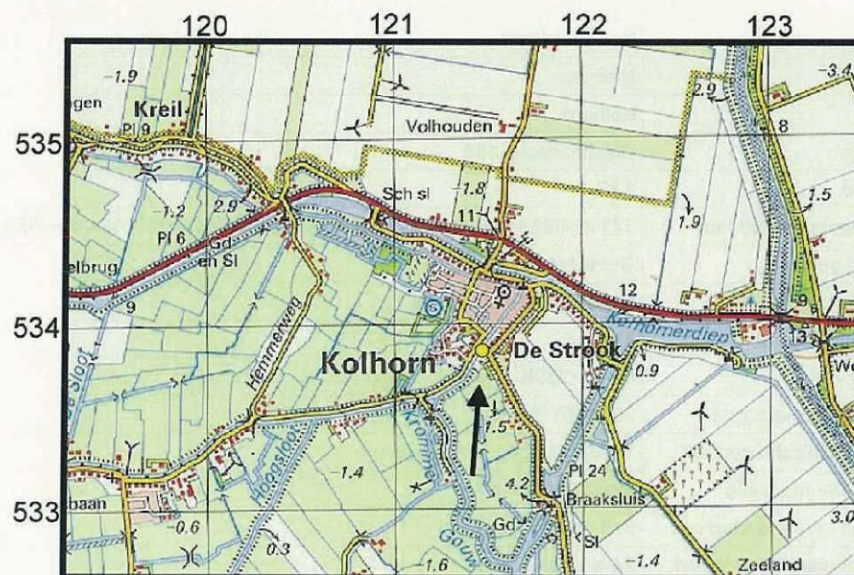
1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

In opdracht van BügelHajema Adviseurs, vertegenwoordigd door (10)(2e), is door De Steekproef bv een terrein aan de Westfriesedijk te Kolhorn, Gemeente Niedorp (NH.) (Figuur 1), onderzocht op de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden. Aanleiding tot het onderzoek vormt de voorgenomen sloop van de huidige bebouwing en de bouw van nieuwe woningen op het terrein (Figuur 4). Het plangebied vormt thans een tuin rond het bestaande huis op nummer 154 (Figuur 2). Het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek en een karterend veldonderzoek door middel van boringen.

Het doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een archeologisch verwachtingsmodel van het gebied aan de hand van beschikbare fysisch geografische, archeologische en historisch geografische informatie. Tijdens het veldonderzoek is dit verwachtingsmodel getoetst.

Het doel van het karterend veldonderzoek is het vaststellen van de mate van gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid hierin van archeologische waarden. Hierbij wordt gekeken naar de bodemopbouw, de mate waarin deze intact is en naar het voorkomen van archeologische indicatoren, zoals bewerkt en verbrand vuursteen, aardewerk, bouw materiaal, bot en houtskool.

Figuur 1. Liessens, De Kamp. Het plangebied ligt ter plaatse van de gele stip (Bron: ANWB, 2005. *Topografische Atlas Nederland 1:50.000*. ANWB bv, Den Haag.)

Figuur 2. Kolhorn, Westfriesedijk. Het plangebied gezien vanaf de Westfriesedijk in westelijke richting.

1.2 Locatie en administratieve gegevens

Het plangebied ligt ten zuidwesten van de kern van Kolhorn aan de Westfriesedijk nummer 154 en is ca. 0,2 hectare groot. De hoogte van het onderzoeksgebied ligt rond 0,25 m beneden NAP. Het plangebied was ten tijde van het onderzoek in gebruik als tuin.

Tabel 1. Kolhorn, Westfriesedijk 154. Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied.

Provincie	Noord-Holland
Gemeente	Niedorp
Plaats	Kolhorn
Toponiem	Westfriesedijk 154
Kaartblad	14G
Coördinaten hoekpunten	121,464/533,846; 121,445/533,819; 121,469/533,779; 121,498/533,808
Bevoegd gezag	Gemeente Niedorp
Opdrachtgever	BügelHajema Adviseurs
ARCHIS CIS-code	30431
ISSNnr.	1871 - 269X
Steekproef projectcode	2008-07/19
Geomorfologische context	Vlakte van getij-afzettingen
NAP hoogte maaiveld	Rond 0,25 m -NAP
maximale diepte onderzoek	3,00 m min maaiveld
Uitvoering van het veldwerk	24 augustus 2008
Beheer en plaats documentatie	De Steekproef bv / Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten

2. Bureauonderzoek

2.1 Bronnen

Voor het bureauonderzoek is gebruik gemaakt van de volgende bronnen (Tabel 2).

Tabel 2: Kolhorn, Westfriesdijk 154. Geraadpleegde bronnen en kaarten.

ANWB, 2004. *Topografische Atlas Noord-Holland 1:25.000*. ANWB bv, Den Haag.

Centraal Archeologisch Archief (CAA) en Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) [ARCHIS].

Cultuur Historische Waardenkaart <http://chw.noord-holland.nl>

Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)

Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA) versie 3.1. College voor de Archeologische Kwaliteit (www.sikb.nl).

De Mulder, E.F.J. & J.H.A. Bosch. 1982. Holocene Stratigraphy, Radiocarbon Datings and Paleogeography of Central and Northern North-Holland (The Netherlands). *Mededelingen Rijks Geologische Dienst* 36:3, 111-160.

De Mulder, E.F.J., M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff & T.E. Wong. 2003. *De Ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhoff, Groningen/Houten.

12 Provinciën 2006/2007. *Atlas van Topografische Kaarten. Nederland 1955-1965*. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer.

12 Provinciën. 2005. *Luchtfoto-Atlas Noord-Holland 1:14.000*. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer.

Stichting voor Bodemkartering, 1994. *Bodemkaart van Nederland 1:50.000. Toelichting bij Kaartblad 14 oost Medemblik - 15 west (gedeeltelijk) Stavoren*. StiBoKa, Wageningen.

Stichting voor Bodemkartering, 1981. *Geomorfologische Kaart van Nederland 1:50.000. Kaartblad 14 Medemblik*. StiBoKa, Wageningen.

Uitgeverij Nieuwland, 2006. *Grote Historische Topografische Atlas ± 1894-1933. Noord-Holland 1:25.000*. Uitgeverij Nieuwland, Tilburg.

De Vries-Metz, W.H. 1993. *Luchtfoto-archeologie in Oostelijk West-Friesland. Mogelijkheden en resultaten van archeologische Remote Sensing in een verdwijnend prehistorisch cultuurlandschap*. Universiteit van Amsterdam, Amsterdam.

Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1992. *Grote Historische Provincie Atlas 1:25.000. Noord-Holland 1849-1859*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.

www.watwaswaar.nl

2.2 Resultaten bureauonderzoek

In de periode na de ijstijden (het Holocene) smolten de ijskappen en raakte het Noordzeebekken gevuld met water. Vanaf het moment van binnendringen van de zee in West-Nederland begon een natuurlijk proces van ophoging van de bodem door de afzetting van zeezand en zeeklei alsmede door veengroei. Veengroei vond plaats onder invloed van de stijgende grondwaterspiegel. De processen van sedimentatie van zand en klei en veengroei hielden vanaf 6000 voor Chr. min of meer gelijke tred met de doorgaande relatieve zeespiegelstijging.

Langs de Noordzeekust ontstonden door golfwerking en zeestromingen strandwallen die zijn opgebouwd uit zand uit het Noordzeebekken. Door de stijging van de zeespiegel schoof de kustlijn en de daarbij behorende strandwallen steeds verder naar het oosten op. Rond 4000 voor Chr. veranderde dit en werd de West-Nederlandse kust, ondanks de doorgaande relatieve zeespiegelstijging, een aanwaskust. Vanaf die tijd vormden zich jongere strandwallen aan de zeewaartse zijde van oudere strandwallen. De zone met strandwallen is plaatselijk acht kilometer breed geworden. In deze periode is ook de brede strandwal van Castricum-Limmen-Alkmaar ontstaan. Het proces van aangroei van de kust door verbreding van de zone met strandwallen is doorgegaan tot ca. 900 AD. Rond die tijd begon een periode met kustafslag, die tot op de huidige dag voortduurt. Vanaf ca. 3600 BP is op de strandwallen de vorming van de Oude Duinen begonnen. Achter de strandwallen lag een lagune waarin zand en klei werd afgezet (de Beemsterafzettingen).

Vanaf ongeveer 3000 voor Chr. is grootschalige veengroei op gang gekomen in West-Nederland. Deze veengroei is doorgegaan tot het begin van de veenontginningen tussen 800 en 1000 AD en werd afgewisseld door perioden waarin klei over het veen is afgezet. Hierdoor is het Hauwert-complex ontstaan.

Het plangebied ligt op een vlakte van getij-afzettingen waarop de bovenste afzettingen uit klei bestaan. In deze klei zijn kalkrijke leek/woudeerdgronden ontstaan. Kenmerkend voor dit type bodem is het voorkomen van roestverschijnselen vanaf het oppervlak.

De Indicatieve kaart Archeologische Waarden (IKAW) geeft aan dat het plangebied in een zone ligt waarbinnen een middelhoge kans bestaat op archeologische resten. Het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) geeft aan dat het plangebied binnen monument 14852 ligt. Het betreft hier de oude kern van Kolhorn. Ten oosten van dit monument ligt monument 10656. Hier zijn nederzittingsresten van de Enkelgrafcultuur uit het Laat Neolithicum aangetroffen alsmede de resten van een middeleeuwse dijk. Ten westen van

Kolhorn ligt waarneming 239962. Deze betreft een op ongeveer 30 tot 50 cm beneden het maaiveld aangetroffen cultuurlaag uit de Vroege-Middeleeuwen. Ongeveer vierhonderd meter ten zuidoosten van het plangebied is eveneens een vindplaats uit de Middeleeuwen aanwezig. Het betreft waarneming 37686 waarop kogelpotaardewerk is aangetroffen.

Tabel 3. Kolhorn, Westfriesdijk 154. Archeologische waarden in de wijde omgeving van het plangebied.

CMA/CAA-nrs	Datering	Omschrijving	RD-coördinaten
10656	-Laat-Neolithicum -Middeleeuwen	-Nederzetting van de Enkelgrafcultuur -Dijkrestant	122,216/534,272
14852	Middeleeuwen- Nieuwe tijd	Oude kern Kolhorn	121,625/534,102
37686	Middeleeuwen	Kogelpot aardewerk	121,840/533,450
239962	Vroege Middeleeuwen	Cultuurlaag met aardewerk	121,200/534,050

In Figuur 3 zijn achtereenvolgens uitsneden afgebeeld van de kadasterkaart uit www.watwaswaar.nl, 1858 Grote Historische Atlas 1 West-Nederland en 1907 (Grote Historische Atlas Noord-Holland). Op deze kaarten is te zien dat het plangebied al aan het begin van de negentiende eeuw aan de zuidpunt van de bebouwing van Kolhorn lag en dat hier destijds een vrij groot gebouw (waarschijnlijk een boerderij) stond. Op de kaart uit 1907 wordt op dezelfde locatie eveneens een huis aangegeven. Dit heeft echter duidelijk een andere vorm dan de op de negentiende eeuwse kaarten aangegeven bebouwing. Mogelijk is de eerdere boerderij (gedeeltelijk) gesloopt en/of vervangen door een nieuwer gebouw. Het huis dat thans nog binnen het plangebied aanwezig is, staat vrijwel op dezelfde locatie maar dateert uit het laatste deel van de twintigste eeuw.

Figuur 3. Kolhorn, Westfriesdijk 154. Hierop zijn achtereenvolgens uitsneden afgebeeld van de kadasterkaart uit www.watwaswaar en van topografische kaarten uit 1858 en 1907.

2.3 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Verwachte perioden (datering)

In de omgeving van het plangebied zijn archeologische resten aanwezig uit het Neolithicum en uit de Middeleeuwen.

Complextypen

Archeologische resten binnen het plangebied kunnen zowel uit nederzettingsresten als uit resten van grafvelden en landbouwarealen bestaan.

Uiterlijke kenmerken

Archeologische resten kunnen binnen het plangebied aan of pal onder het oppervlak liggen maar zullen in de meeste gevallen zijn afgedekt door een tenminste enkele decimeters dikke laag klei.

Specifieke ligging (locatie)

De ligging van het plangebied aan de zuidpunt van de oude kern van Kolhorn betekent dat hier met name kans bestaat op archeologische resten uit de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd.

Mogelijke verstoringen

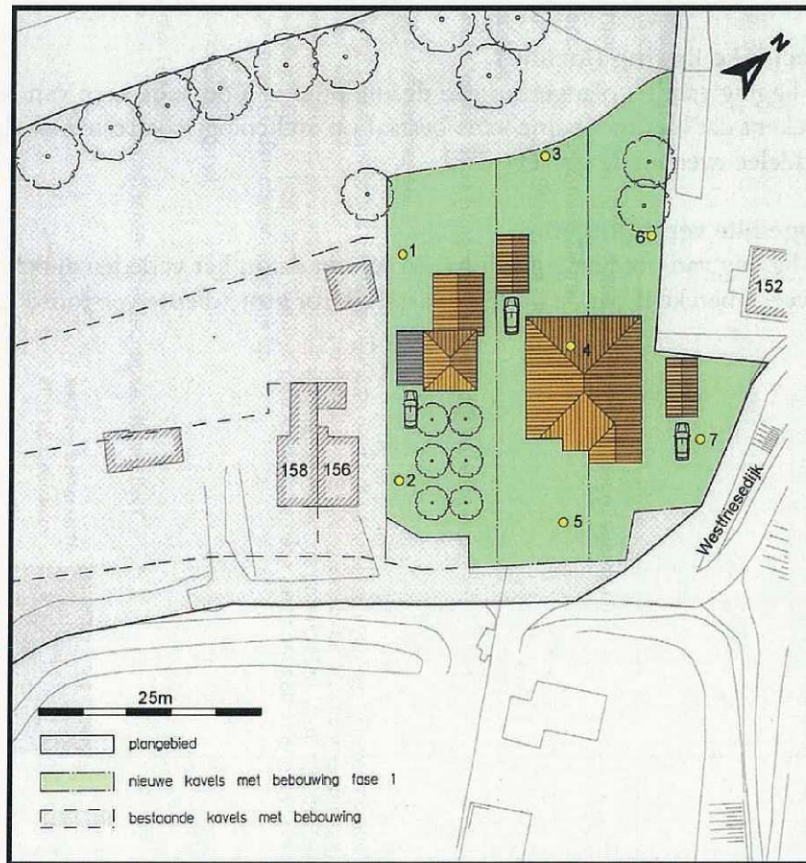
De ligging van het plangebied op een terrein dat in het verleden al bebouwd is geweest, betekent dat de bodem plaatselijk tot grote diepte verstoord kan zijn.

3. Veldonderzoek

3.1 Aanpak

In het plangebied zijn zeven boringen zo gelijkmatig mogelijk over het plangebied verdeeld. Hierdoor is een boordichtheid ontstaan die volgens de Leidraad inventariserend veldonderzoek (deel: karterend booronderzoek) ruimschoots voldoet voor de opsporing van door archeologische lagen gekenmerkte vindplaatsen vanaf de Steentijd (zoekoptie B1). De boringen zijn gezet met een gutsboor met een diameter van drie centimeter.

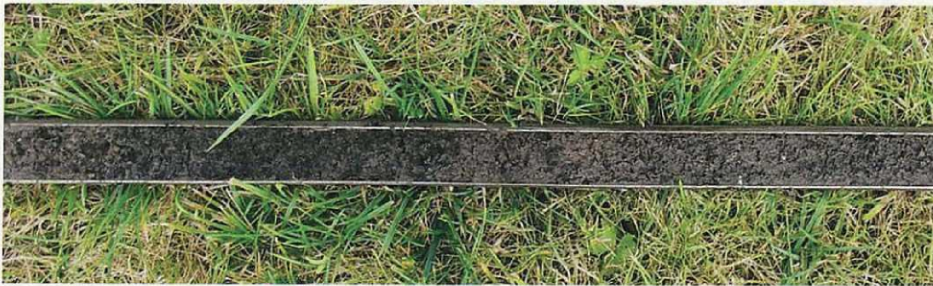
De ligging van de boorpunten is afgebeeld op Figuur 4. De boringen zijn weergegeven in de boorprofielen in Figuur 6.

Figuur 4. Kolhorn, Westfriesedijk 154. Boorpuntenkaart. Voor de boorpuntenkaart is gebruik gemaakt van de plantekening van Buro Architect W. Schagen (hbo-bna Leijerdijk 13, Nieuwe Niedorp). De genummerde gele punten geven de uitgevoerde boringen weer. In deze figuur zijn tevens de voorgenomen bouwplannen weergegeven.

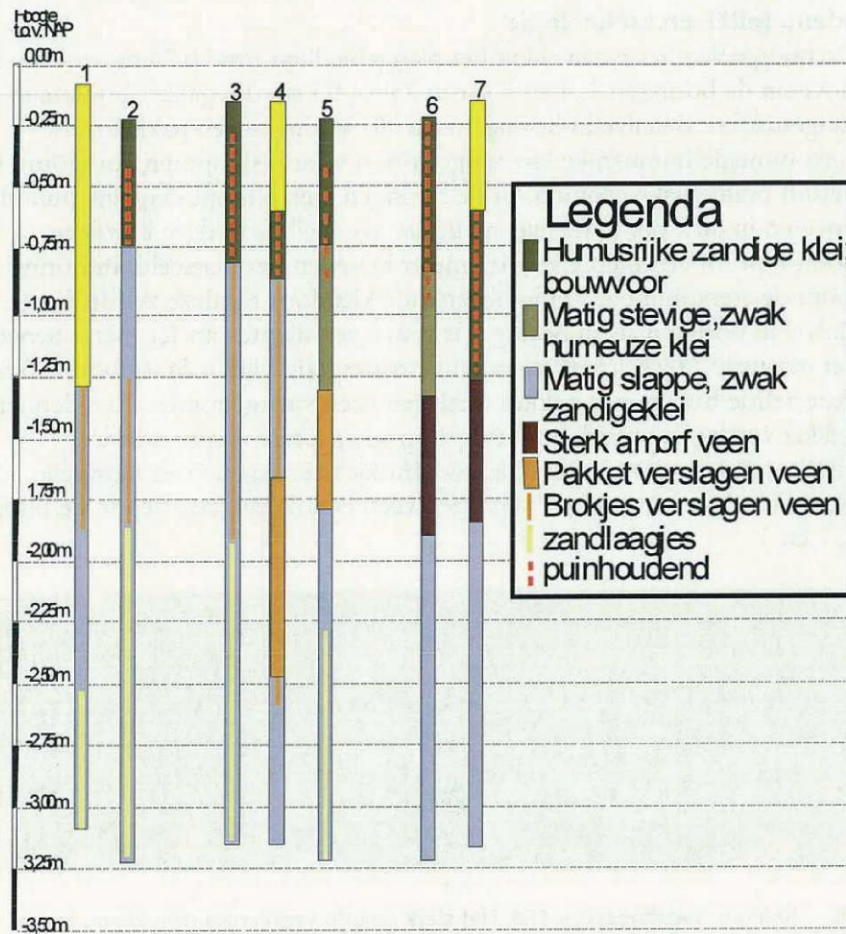
3.2 Bodem, reliëf en archeologie

De hoogte van het maaiveld in het plangebied ligt rond 0,25 m beneden NAP. Bovenin de boringen 1, 4 en 7 is een 35 tot 95 cm dik pakket bouwzand aangetroffen. Behalve in boring 1 is in alle boringen een pakket sterk verrommelde humusrijke klei aangetroffen waarin slooppuin voorkomt. Het betreft oranje baksteenpuin. In de boringen 5 en 6 loopt dergelijk puin door bovenin in de zwak humeuze, matig stevige klei die in deze boringen doorloopt tot een diepte van 1,1 meter beneden het maaiveld. In boring 7 loopt de sterk humeuze puin bevattende klei door tot deze zelfde diepte. Zowel in boring 6 als in boring 7 is vanaf een diepte van 1,1 meter beneden het maaiveld, sterk amorf veen aangetroffen (zie Figuur 5). In boring 5 is op deze zelfde hoogte een pakket verslagen veen waargenomen. Een dergelijk pakket verslagen veen is in boring 4 op iets grotere diepte aanwezig. Hierboven is in deze boring klei met brokjes verslagen veen aanwezig. Dergelijke klei met brokjes verslagen veen is ook aangetroffen in de boringen 1, 2 en 3.

Figuur 5. Kolhorn, Westfriesdijk 154. Het sterk amorphe veen zoals dit in de boringen 5 en 7 is aangetroffen.

Onder het (verslagen) veen en de venige klei is in elk van de zeven boringen, zwak zandige klei aangetroffen. In de boringen 1, 2, 3 en 5 wordt deze klei onderbroken door zandlaagjes. Het lijkt hier om wadafzettingen te gaan. De vorming van wadafzettingen is gevolgd door een periode van veenvorming. De verrijking met baksteenpuin van de bovenste halve tot hele meter van de klei die bovenin de boringen is aangetroffen, is het gevolg van het gebruik als tuin en de bouw en sloop van eerdere gebouwen in het plangebied zoals deze zijn afgebeeld op negentiende eeuwse kaarten. Behalve baksteenpuin zijn in het plangebied geen archeologische resten aangetroffen. Om deze reden heeft geen vindplaatsbeoordeling plaatsgevonden aan de hand van de waarderingstabel uit de KNA 3.1 (VS06).

Figuur 6. Kolhorn, Westfriesedijk 154. Boorprofielen.

4. Conclusie en Advies

In het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel is uitgegaan van de mogelijke aanwezigheid van archeologische resten uit het Neolithicum, de Bronstijd en de Middeleeuwen.

In het plangebied zijn zeven boringen gezet. Onderin deze boringen zijn wadafzettingen aangetroffen die oorspronkelijk zijn afgedekt met een pakket veen. Dit veen heeft met name op het westelijke deel van het plangebied aan sterke erosie blootgestaan. Het veen is hierna her-afgezet in de vorm van een pakket verslagen veen en in de vorm van brokjes verslagen veen die zijn ingebed in klei. De bovenste halve tot hele meter van deze klei is verrijkt met humus en baksteenpuin. Dit is het gevolg van het gebruik als tuin en de bouw en de sloop van de gebouwen die op negentiende eeuwse kaarten in het plangebied staan afgebeeld. Behalve baksteenpuin zijn in het plangebied geen archeologische resten aangetroffen.

Het uitgevoerde onderzoek geeft derhalve geen aanleiding tot het adviseren van beschermende en/of beperkende maatregelen of archeologisch vervolgonderzoek.

Wij wijzen er verder op dat in alle gevallen geldt dat indien archeologische materialen en/of sporen aangetroffen worden, deze gemeld dienen te worden bij de gemeente Nieuw-Dirk, conform Monumentenwet 1988, laatste wijziging van 1 september 2007, paragraaf 7, artikel 53 en verder.

12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

Appendix I

Kolhorn, Westfriesedijk 154

Archeologische periodes

Paleolithicum:	tot 8.800 vC	IJzertijd:	800 - 12 vC
Paleolithicum vroeg:	tot 300.000 BP	IJzertijd vroeg:	800 - 500 vC
Paleolithicum midden:	300.000 - 35.000 BP	IJzertijd midden:	500 - 250 vC
Paleolithicum laat:	35.000 BP - 8.800 vC	IJzertijd laat:	250 - 12 vC
Paleolithicum laat A:	35.000 - 18.000 BP		
Paleolithicum laat B:	18.000 BP - 8.800 vC	Romeinse tijd:	12 vC - 450 nC
		Romeinse tijd vroeg:	12 vC - 70 nC
Mesolithicum:	8.800 - 4.900 vC	Romeinse tijd vroeg A:	12 vC - 25 nC
Mesolithicum vroeg:	8.800 - 7.100 vC	Romeinse tijd vroeg B:	25 - 70 nC
Mesolithicum midden:	7.100 - 6.450 vC	Romeinse tijd midden:	70 - 270 nC
Mesolithicum laat:	6.450 - 4.900 vC	Romeinse tijd midden A:	70 - 150 nC
		Romeinse tijd midden B:	150 - 270 nC
Neolithicum:	5.300 - 2.000 vC	Romeinse tijd laat:	270 - 450 nC
Neolithicum vroeg:	5.300 - 4.200 vC	Romeinse tijd laat A:	270 - 350 nC
Neolithicum vroeg A:	5.300 - 4.900 vC	Romeinse tijd laat B:	350 - 450 nC
Neolithicum vroeg B:	4.900 - 4.200 vC		
Neolithicum midden:	4.200 - 2.850 vC	Middeleeuwen:	450 - 1.500 nC
Neolithicum midden A:	4.200 - 3.400 vC	Middeleeuwen vroeg:	450 - 1.050 nC
Neolithicum midden B:	3.400 - 2.850 vC	Middeleeuwen vroeg A:	450 - 525 nC
Neolithicum laat:	2.850 - 2.000 vC	Middeleeuwen vroeg B:	525 - 725 nC
Neolithicum laat A:	2.850 - 2.450 vC	Middeleeuwen vroeg C:	725 - 900 nC
Neolithicum laat B:	2.450 - 2.000 vC	Middeleeuwen vroeg D:	900 - 1.050 nC
		Middeleeuwen laat:	1.050 - 1.500 nC
Bronstijd:	2.000 - 800 vC	Middeleeuwen laat A:	1.050 - 1.250 nC
Bronstijd vroeg:	2.000 - 1.800 vC	Middeleeuwen laat B:	1.250 - 1.500 nC
Bronstijd midden:	1.800 - 1.100 vC		
Bronstijd midden A:	1.800 - 1.500 vC	Nieuwe tijd:	1.500 - heden
Bronstijd midden B:	1.500 - 1.100 vC	Nieuwe tijd A:	1.500 - 1.650 nC
Bronstijd laat:	1.100 - 800 vC	Nieuwe tijd B:	1.650 - 1.850 nC
		Nieuwe tijd C:	1.850 - heden

11

12

13